

RURALNI TURIZAM BJELOVARSKO-BILOGORSKE ŽUPANIJE

STRUČNI ČLANAK

SARA ČETKOVIĆ

Posljednjih desetljeća 20. stoljeća dolazi do razvoja novih vrsta turizma u skladu sa sve zahtjevnijim turističkim emitivnim tržištem, a jedan od selektivnih oblika turizma koji se razvija je i ruralni turizam. To je složena vrsta turizma u koju se ubrajaju različiti oblici turizma, a zajedničko im je odvijanje u ruralnom prostoru. Ovaj članak se bavi postojećim oblicima ruralnog turizma u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji te se analizira turistička atrakcijska osnova kao temelj razvoja ruralnog turizma. Osim toga, u članku se daje kratki pregled obilježja turističkog prometa Bjelovarsko-bilogorske županije od 1994. do 2017. godine.

Ključne riječi: turizam, ruralni turizam, oblici ruralnog turizma, Bjelovarsko-bilogorska županija

Uvod

Svjedočimo odmaku od masovnog turizma koji dominira svjetskim turističkim odredištima k selektivnim oblicima turizma. Posljednjih desetljeća prošlog stoljeća počinje proces diverzifikacije turističkog proizvoda i razvoj novih vrsta turizma u skladu sa sve zahtjevnijim turističkim emitivnim tržištem, što se odražava i na turističku ponudu Hrvatske (Čorak i Mikačić, 2006). Jedan od selektivnih oblika turizma jest i ruralni turizam. Složena je to vrsta turizma u koju se ubrajaju različiti oblici turizma, a zajedničko im je odvijanje u ruralnom prostoru.

Bjelovarsko-bilogorska županija u proteklom desetljeću bilježi stalan porast broja dolazaka i noćenja stranih i domaćih turista. Motivacija turista za dolazak u županiju je različita, a analizom turističke atrakcijske osnove, smještajnih kapaciteta, posjećenosti i postojećih oblika ruralnog turizma u ovom prostoru ukazat će se na obilježja razvoja ruralnog turizma u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Na području Županije ustrojeno je nekoliko turističkih zajednica (sl. 1).

Sl. 1. Područne turističke zajednice Bjelovarsko-bilogorske županije

Izvor: Središnji registar prostornih jedinica Republike Hrvatske, Državna geodetska uprava, Zagreb, 2012.

TURISTIČKA ATRAKCIJSKA OSNOVA BJELOVARSKO-BILOGORSKE ŽUPANIJE

Da bi neki prostor bio privlačan turistima mora sadržavati atrakcijsku osnovu. Turistička atrakcijska osnovu jesu temeljni turistički resursi, a u njih spadaju potencijalne i realne atrakcije destinacije (Kušen, 2002).

Prirodna su obilježja raznovrsna, što cjelokupnom području Županije daje osobit izgled te pruža mogućnosti turističkog razvoja. To omogućuju nizine uz rijeku Česmu i Ilovu te njihove pritoke, ali i Bilogora, Ravna gora, Papuk i Moslavačka gora (Strugar, 1996). Uz reljef, bogatu prirodnu atrakcijsku osnovu za razvoj turizma čine geološke značajke prostora, kli-

ma, vode, biljni i životinjski svijet te zaštićena prirodna baština.

Turistički master plan kategorizira geološka i geomorfološka obilježja Županije prema turističkoj važnosti. Bilogora, Papuk i Ravna gora te Moslavačka gora ocijenjene su kao regionalno važan resurs. Zajednička im je prekrivenost šumom, a pogodne su i za vinogradarstvo i poljoprivredu uopće. Ostali geološki resursi kao što su doline rijeka, vidikovci, kamenolomi i rudnici imaju lokalnu važnost za turizam. Bjelovarsko-bilogorska županija nalazi se u području umjerenom tople vlažne klime s toplim ljetima s naglašenim značajkama kontinentalnosti (Šegota i Filipčić, 2003). Navedene značajke klime bez velikih ekstrema omogućuju boravak turista na otvorenom tokom gotovo cijele godine.

foto: Sara Četković

Sl. 2. Kulturni centar Mato Lovrak

Na slivovima rijeka razvile su se brojne stajačice, rukavci, jezera i ribnjaci, a za Županiju je također karakteristična termalna voda i blato koje se uspješno koristi u lječilišne i turističke svrhe u Daruvarskim toplicama (Kunst i Tomljenović, 2009). Šume županije su prebivalište većine divljači, a prema *Lovačkom savezu Bjelovarsko-bilogorske županije* lovišta su bogata svim vrstama sitne i krupne autohtone divljači što posebno pogoduje razvoju lovnog turizma. Prirodnu baštinu kao dio atrakcijske osnove u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji čini pet zaštićenih područja, a to su: Spomenik prirode „Stablo ginka“, Regionalni park Moslavačka gora, Zaštitna šuma Krndija-Turski potok, Zaštitna šuma Garić-grad te Ekološka mreža BBŽ.

U Bjelovarsko-bilogorskoj županiji nalaze se brojna prapovijesna, antička i srednjovjekovna nalazišta, spomenici kulture, sakralni spome-

nici i etno-spomenici (Strugar, 1996), no nisu svi jednako turistički valorizirani i većina ih je lokalnog karaktera.

U turističkoj ponudi djeluje nekoliko etno i tradicijskih kuća u kojima su očuvane etno zbirke i prikazano je kako se nekada živjelo. Najbolji primjeri za to su Moslavačka tradicijska kuća Miklouš, etno kuća Bilogora, Tradicijska moslavačka etno kuća Tonković, Etno park u Velikom Trojstvu, Romska etno-kuća autohtonih hrvatskih Roma Lovara te Centar tradicijskih obrta Bjelovar i Kulturni centar Mato Lovrak (sl. 2). Najpoznatija manifestacija koja se odvija u Županiji je Bjelovarski sajam u Gudovcu koji okuplja izlagače i posjetitelje iz cijele Hrvatske, ali i šire. Ostale manifestacije koje se odvijaju u ruralnom prostoru županije su raznolike i iz godine u godinu privlače sve veći broj posjetitelja, ali značaj i dalje ostaje lokalni ili regio-

nalni. Na području grada Daruvara nalaze se izvori termalne vode i ljekovitog blata. Izvori su iskorišteni tako što su na tom mjestu još u 18. stoljeću sagrađene Daruvarske toplice koje su od nacionalnog značaja za turizam. Gotovo sve sportsko-rekreacijske građevine i tereni imaju lokalni značaj i zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva za sportom i rekreacijom. Za razliku od građevina i terena, biciklističke, planinarske i konjičke staze privlače posjetitelje koji dolaze izvan regije i imaju šire značenje za turizam Županije (Klarić i Kunst, 2014).

ANALIZA TURISTIČKOG PROMETA

Turistička zajednica Daruvar-Papuk raspolaže s najvećim brojem postelja, njih 490. Razlog je veliki broj postelja u Lječilišnom hotelu Termal s depadansom Arcadia i hotelima Balise i Vladimir zbog korištenja usluga Daruvarskih toplica. Turistička zajednica Bilogora-Bjelovar raspolaže s najvećim brojem objekata za smještaj gostiju, njih 26 te 437 postelja. U navedenim Turističkim zajednicama nalazi se 80 % postelja Županije, dok je ostalih 20 % raspoređeno u ostalim Turističkim zajednicama, sveukupno 234 (tab. 1).

U Županiji se nalazi 15 agroturističkih i seoskih objekata koji nude usluge smještaja.

Raspolažu sa 152 ležaja što je više od 10 % ukupnih smještajnih kapaciteta. Ta brojka je značajna za Županiju koja je nedavno počela intenzivnije razvijati ruralni turizam. Najviše objekata ove vrste nalazi se u TZ-u Bilogora-Bjelovar.

Kretanje broja dolazaka stranih i domaćih turista prikazano je na slici 3. Vidljivo je da nakon ratnih zbivanja broj dolazaka konstantno pada, a oporavak slijedi tek 1997. godine. Do 2008. broj dolazaka stagnira i blago raste, a nakon 2008. godine uslijedio je veliki pad uzrokovan recesijom koja je pogotovo zahvatila domaće turiste, ali nešto manje i strane. Nakon 2010. godine broj dolazaka stranih i domaćih turista konstantno raste.

Kretanje broja noćenja stranih i domaćih turista u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji prati kretanje broja dolazaka sve do 2016. godine (sl. 4). Nagli skok u broju noćenja događa se 2014. godine kada se njihov broj, za razliku od prethodne godine, udvostručio. U razdoblju između 2016. i 2017. godine broj noćenja domaćih turista se smanjio, a broj noćenja stranih turista je u daljnjem porastu.

Najveći broj turista dolazi iz Italije, njih 1007 u 2016. godini (sl. 5). Iako najbrojniji, Talijani ne ostvaruju najveći broj noćenja, odnosno zau-

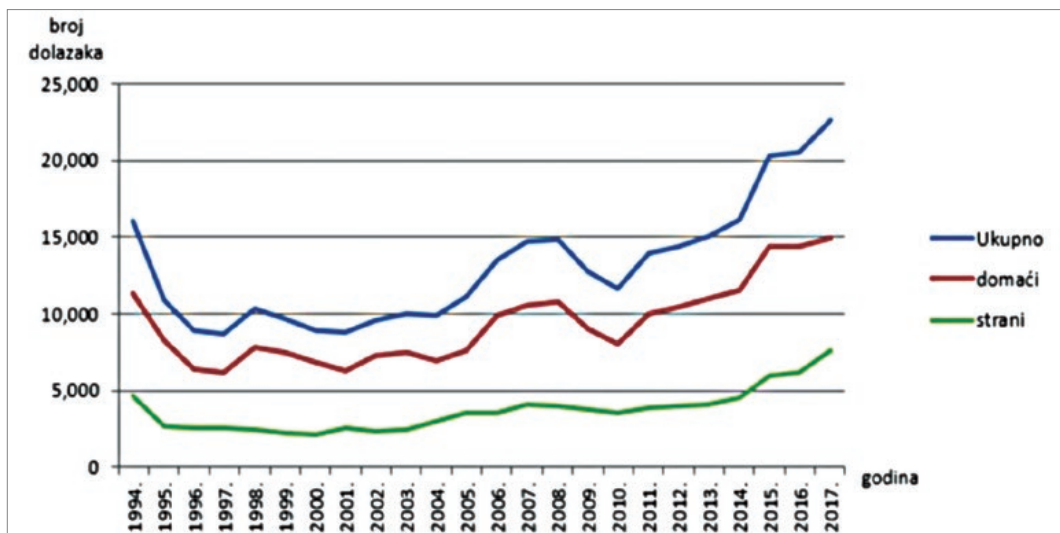
Tab. 1. Broj postelja na području TZ BBŽ

Turistička zajednica	Broj posjetitelja
TZ Bilogora-Bjelovar	437
TZ Daruvar-Papuk	490
TZ Sjeverna Moslavina	86
TZ Čazma	37
TZ Grubišno Polje	53
TZ Garić Grad	58

Izvor: Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije (19.4.2017.)

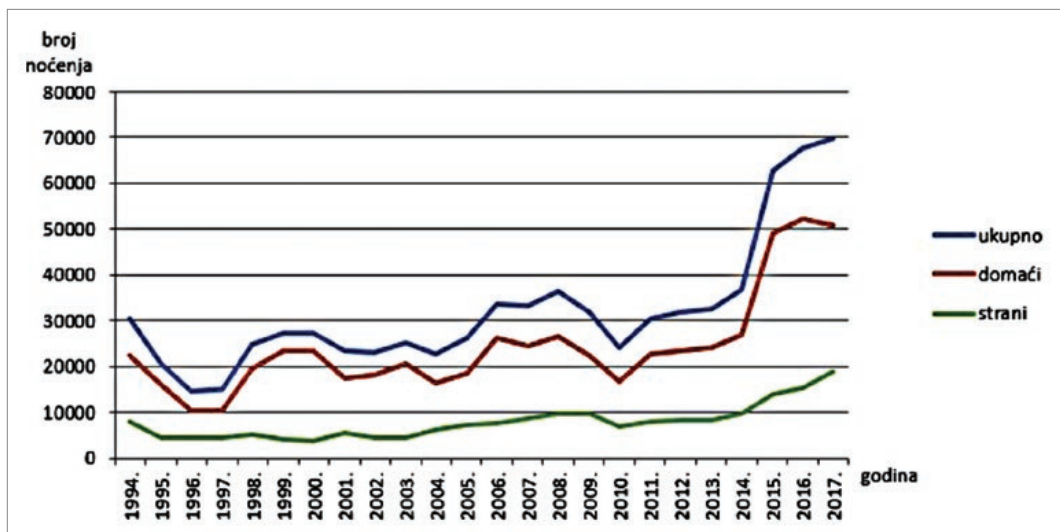
zimaju drugo mjesto u ovoj kategoriji. Najveći broj noćenja ostvarili su njemački turisti, prosječno oko tri noćenja po jednom dolasku. Na

trećem mjestu prema dolascima i noćenjima nalaze se turisti iz Slovenije dok, se austrijski gosti nalaze na četvrtom mjestu.

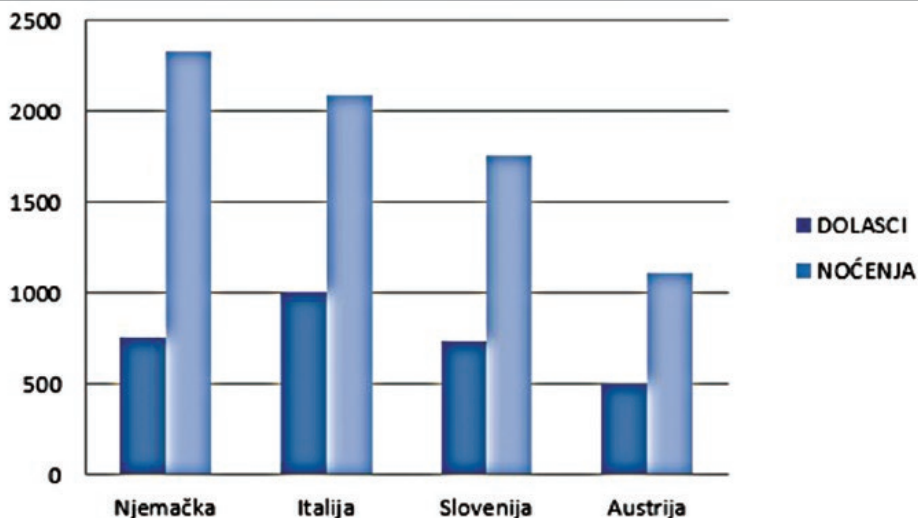
Sl. 3. Dolasci turista u Bjelovarsko-bilogorsku županiju u razdoblju 1994. - 2017.

Izvor: Turizam – pregled po županijama: dolasci turista u komercijalnim smještajnim objektima, <http://www.dzs.hr> (31.3.2017.)

Sl. 4. Noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima 1994. - 2017. godine

Izvor: Turizam – pregled po županijama: noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima, <http://www.dzs.hr> (31.3.2017.)

Sl. 5. Dolasci i noćenja četiri najbrojnije skupine stranog turista u BBŽ 2016. godine

Izvor: Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije

POSTOJEĆI OBLICI RURALNOG TURIZMA BJELOVARSKO-BLOGORSKE ŽUPANIJE

DEFINIRANJE POJMOVA RURALNI PROSTOR I RURALNI TURIZAM

Za bolje razumijevanje potrebno je objasniti pojmove *ruralni prostor* i *ruralni turizam*. Prema Lukiću (2000) „*ruralna područja*¹ obuhvaćaju *ruralna*, tj. *seoska naselja*, *poljoprivredne površine i šume*, te *ostale zone s naglašenim prirodnim značajkama pejzaža*, *izvan urbano-ruralnih kontinuma*“. Naglašava kako su ruralna područja kao zone i regije raznovrsne prema ekonomskim djelatnostima, gustoći naseljenosti i pejzažu. Ružić (2009) izdvaja sljedeća obilježja koja se prema dosadašnjim iskustvima koriste za definiranje ruralnog područja: mali broj stanovnika, dominantno korištenje zemlje i šuma za op-

stanak ljudi, društvena struktura, običaji i seoski identitet. Kušen (2006) kao glavnu značajku u određivanju ruralnog prostora uzima usporedbu s urbanim prostorom i govori kako je „*ruralni prostor suprotnost gradskom prostoru*“. Ruralni prostor određuje kao cjelokupni obradivi i naseljivi prostor izvan gradova u kojem su nastali tradicijsko selo, ruralne cjeline, tradicijska ruralna arhitektura i interijeri, tradicijski vrtovi te ekološki i proizvodni kulturni pejzaž.

Problem u određivanju ruralnog prostora je taj što je danas vrlo teško odrediti jasnu granicu između urbanog i ruralnog prostora. Neki od razloga smanjenja razlika između urbanih i ruralnih prostora su sekundarna urbanizacija, dnevne migracije između grada i okolnog prostora, međuovisnost urbanih i ruralnih ekonomija (Lukić, 2000). U *Mozaiku izvan grada* (Lukić, 2012) prepoznato je pet temeljnih kriterija korištenih pri diferenciranju urbanih i ruralnih naselja službenih nacionalnih klasifikacija, a to su: veličina naselja (broj stanovnika ili stanova), gustoća naseljenosti, administrativni status, socio-eko-

¹ U tako definirana ruralna područja ponekad se uključuju i naselja prijelaznih urbano-ruralnih značajki koja su sadržajno vezana uz ruralni svijet (Lukić, 2000).

nomska struktura i mobilnost stanovništva te urbana infrastruktura i morfološka obilježja naselja. Veličina naselja, odnosno broj stanovnika je najčešće korišten kriterij pri određivanju razlika urbanih i ruralnih područja. Gustoća naseljenosti i administrativni status su relativno često korišteni kriteriji, dok je socio-ekonomska struktura stanovništva rjeđe zastupljen kriterij pri definiranju. Urbana infrastruktura i morfološka obilježja odnose se na urbana obilježja naselja i ovaj kriterij ne koristi se samostalno, nego u kombinaciji s brojem stanovnika.

Pojam *ruralni turizam* lakše je definirati. Najšira definicija bila bi da je ruralni turizam skup različitih oblika turizma koji se odvijaju u ruralnom prostoru. Iako se na prvi pogled čini kako je ruralni turizam dobro definirani segment turizma i ovdje se javlja problematika određivanja tog pojma jer pojedini autori izjednačavaju ruralni turizam s turizmom na seljačkim obiteljskim gospodarstvima.

Rječnik turizma (ur. Vukonić i Čavlek, 2001) vrlo šturo objašnjava pojam ruralni turizam pri čemu ga izjednačava sa seoskim turizmom. Kombol (2002) također uviđa problematiku kod česte zamjene pojma ruralni turizam s pojmovima ekoturizma, zeleni turizam, prirodni turizam, seljački ili seoski turizam. Govori o mnogobrojnim motivima za odlazak u ruralna područja koji mogu biti izletničkog karaktera, ali i jasni oblici turizma.

Prema Ružiću (2009) specifičnu turističku ponudu ruralnog turizma zajedno oblikuju dva gospodarska sektora: turizam i poljoprivreda, bilo na seljačkom gospodarstvu ili u seoskoj sredini. Demonja i Ružić (2010) navode kako je ruralni turizam „*skupni naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koji se javljaju izvan gradova i onih područja na kojima se razvija masovni turizam. On je uvjetovan turističkim atrakcijama koje se nalaze u ruralnim područjima.*“ Gotovo

sve definicije ruralnog turizma navedene u ovom radu prepoznaju različite oblike turizma koji se odvijaju u ruralnom prostoru, ali većina definicija naglašava i važnost turizma na seljačkom obiteljskom gospodarstvu. Oblici turizma koje Ružić (2009) u svom djelu *Ruralni turizam* navodi su: seljački (agroturizam), rezidencijalni, zavičajni, sportsko-rekreacijski, avanturistički, zdravstveni, edukacijski, tranzitni, kamping, nautički kontinentalni, kulturni, vjerski, lovni, ribolovni, vinski, gastronomski, prirodi bliski turizam, ekoturizam i dr. Dalje u radu su predstavljeni i objašnjeni pojedini oblici turizma koji se razvijaju u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji.

TURIZAM NA SELJAČKIM OBITELJSKIM GOSPODARSTVIMA

Turizam na seljačkim gospodarstvima ili agroturizam dobro je definirani segment ruralnog turizma. Seljacima koji se bave poljoprivredom kao primarnom djelatnošću omogućava diversifikaciju njihovih gospodarskih djelatnosti te donosi dodatne prihode (Kušen, 2006). Postojeća ponuda obiteljskih seljačkih gospodarstava u Županiji dobro je razvijena. Upravo ovaj oblik turizma u Županiji doživljava najveći porast. Gotovo sva obiteljska gospodarstva nude usluge smještaja i prehrane, a pojedini nude usluge jahanja ili iznajmljivanje prostora za određena događanja ili svečanosti.

U turističkoj ponudi seljačkih obiteljskih gospodarstava u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji ističu se seoski turizam Na malenom brijegu (sl. 6) i Bilogorska čarolija, Izletišta i vinotočje Vinia (sl. 7), ruralna kuća za odmor Vila Bilogore i Izletišta, vinarija i restoran Coner. Navedena gospodarstva dobro su prometno povezana i nalaze se na 20-ak minuta vožnje ili manje od županijskog središta Bjelovara. Gospodarstva i izletišta su pogodna za vikend odmore, izlet-

Sl. 6. Izletište Na malenom brijegu

nike, planirane i obitelji, vjenčanja na otvorenom, jednodnevne i dvodnevne izlete, team buildinge, poslovne ručkove, domjenke i druge razne proslave. Restorani u ponudi imaju tradicionalna jela bilogorskog kraja, a gotovo sve što poslužuju je domaće proizvodnje.

Sl. 7. Izletište i vinotočje Vinia

SPORTSKO-REKREACIJSKI TURIZAM

Ružić (2009) definira sportsko-rekreacijski turizam kao oblik turizma koji se temelji na sportsko zabavnim aktivnostima u prirodi, kao što su: šetnje, vožnja biciklom, skijanje, jahanje, plivanje, veslanje, badminton, igre loptom i sl. Od prethodno navedenih aktivnosti u Županiji se odvijaju šetnje, vožnja biciklom i jahanje.

Kos i dr. (2014) ističu kako je biciklistički turizam na području Županije danas već zastupljen u turističkoj ponudi, ali je slabo razvijen i nedovoljno prepoznat na turističkom tržištu. Prirodnu resursnu osnovu Županije čini brežuljkasti krajolik i rijetka naseljenost što pogoduje razvoju biciklističkog turizma. Također način označavanja ruta u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji je jedan od najboljih u Hrvatskoj

foto: Sara Četković

Sl. 8. Sportsko-rekreacijski centar Kukavica

jer su table informativne, pregledne i vizualno atraktivne (Kos i dr., 2014).

U nedavno objavljenom *Biciklističkom vodiču za središnju Hrvatsku, Slavoniju, Baranju i Srijem* (Vrečar Mišćin i Rigo, 2017) nalaze se detaljni opisi 40 biciklističkih ruta². Od 25 biciklističkih ruta u Središnjoj Hrvatskoj, njih tri nalaze se u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji: rute bjelovarske okolice, daruvarska ruta te čazmanska ruta.

U svrhu unapređenja cikloturizma u Županiji, Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije radi na tri velika projekta. Projekti su na natječajima dobili znatna sredstva kojima bi cikloturizam u Županiji trebao dostići zavidnu razinu. Radi se o standardizaciji smještaja, vra-

ćanju stare pruge Bjelovar-Daruvar u funkciju kao biciklističke staze i edukaciji ciklovodiča. Ovim projektima Županija će imati cjelokupni turistički proizvod cikloturizma.

U svrhu sportsko-rekreacijskog turizma djeluje priličan broj objekata u Županiji. Termalni vodeni park „Aquae Balissae“ ima nacionalni značaj za turizam tijekom cijele godine, dok su ostali objekti od lokalne važnosti. U Županiji postoji nekoliko bazena na otvorenom, a nalaze se u Bjelovaru, Šandrovcu i Velikom Grđevcu. Također od velike važnosti za sport i rekreaciju su planinarski i lovački domovi, a njih se u Županiji nalazi priličan broj. Najvažniji sportsko-rekreacijski centar u Županiji s regionalnim značenjem za turizam je Sportsko-rekreacijski centar Kukavica (sl. 8).

² Biciklistička ruta ili pravac je biciklistička prometnica koja povezuje određena mjesta ili točke u prostoru, obilježena putokazima, a može biti izgrađena u obliku biciklističke staze, trake, ceste ili puta (Mišćin i Rigo, 2017).

LOVNI I RIBOLOVNI TURIZAM

Boravak lovaca izvan svoje matične lovne organizacije u svrhu lova uglavnom je sezonskog karaktera, a određen je vremenom lovestaja, sezonskim pribavljanjem divljači i sl. Lovni turizam ima elitni karakter, a njegova osnovna prednost je u tome što uz njegov razvoj dolazi i do razvoja ostalih oblika turizma kao što su seoski turizam, gastroturizam, ekoturizam, kulturno-edukacijski turizam, tranzitni, izletnički te posebni oblici poslovnog turizma (Kovačević i Kovačević, 2006).

Prostor Bjelovarsko-bilogorske županije podijeljen je na 62 lovišta koja se razlikuju prema površini koju obuhvaćaju. Najveće lovište Zapadna Garjevica obuhvaća površinu od 25 779 ha, dok najmanje lovište Blatnica ima površinu tek 316 ha. Lovišta su jasno označena ze-

nim tablama za oznaku lovišta (*Lovac.info*). U funkciji lovnog turizma u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji djeluju tri lovačke kuće: Babinac, Pajdo i Javornik. Lovačka kuća Babinac (sl. 9) smještena je 20-ak kilometara od Bjelovara u središtu jednog od najvećih lovišta „Pisanička Bilogora“. Objekt je jedan od najmodernijih i najopremljenijih objekata za pružanje usluga lovnog turizma u Republici Hrvatskoj (*Turistička zajednica*).

O važnosti i mogućnostima razvoja lovnog turizma na prostoru Županije svjedoče brojni strateški dokumenti i razvojni planovi u kojima su prepoznati potencijali daljnjeg razvoja ovog oblika turizma. *Hrvatska gospodarska komora* (2017) navodi kako „*Zemljopisni položaj Županije pogoduje razvoju lovno-ribolovnog i seoskog turizma kao jednog od najvećih potencijala daljnjega turističkog razvoja Županije.*“

foto: Sara Četković

Sl. 9. Lovačka kuća Babinac

Nadalje, u *Strateškom razvojnom programu općine Velika Pisanica 2015.-2020.* stoji da "Općina Velika Pisanica ima potencijal za razvoj kontinentalnog turizma, posebice za lovni, izletnički i seoski turizam." Prethodno u tekstu stoji kako je na području općine Velika Pisanica jedno od najvećih lovišta u Županiji i iz tog razloga se daje važnost ovom razvojnom dokumentu koji govori o potencijalu razvoja lovnog turizma. U *Turističkom master planu* stoji da su „Na temelju provedenog ocjenjivačkog procesa, u slučaju Bjelovarsko-bilogorske županije dugoročno najkonkurentniji sljedeći turistički proizvodi: 1. Lovni turizam, 2. (...)“. *Razvojna strategija Bjelovarsko-bilogorske županije 2011. – 2015.* ističe da „Prirodni resursi županije nude brojne mogućnosti za razvoj lovnog i ribolovnog turizma, cikloturizma, turizma u ruralnom okruženju, kratkih odmora, izletničkog turizma.“ Iz prethodno navedenih činjenica zaključeno je kako će se lovni turizam u Županiji sve više i više razvijati i naposljetku možda postati glavni turistički proizvod Županije.

Ribolovni turizam u Županiji nije razvijen, ali za njegov razvoj postoje veliki potencijali. Ribnjaci su smješteni uz glavne vodotoke Česme i llove i najvećim dijelom su u sklopu ribnjačarstva, a manjim dijelom su to ribnjaci sportsko-rekreativnih ribolovnih udruga. U *Prostornom planu Bjelovarsko-bilogorske županije* stoji kako je Županija po površini pod ribnjacima prva u Hrvatskoj iz čega se iščitava ogroman potencijal razvoja ribolovnog turizma, no *Turistički master plan* navodi da zbog nepostojanja adekvatne ponude kvalitetno i namjenski pripremljenih ribolovnih terena kao i zbog nedostatka pratećih sadržaja prije ulaganja u domenu ribolovnog turizma treba napraviti temeljitu analizu postojećeg stanja ribolovnih resursa i na toj osnovi izraditi smjernice za daljnji razvoj ovog oblika turizma.

EDUKACIJSKI TURIZAM

Edukacijski turizam Ružić (2009) definira kao oblik turizma koji se temelji na programu upoznavanja polaznika sa značajkama ruralnog prostora i stjecanju životnog iskustva za vrijeme boravka u prirodi te drugih spoznaja u vezi s ruralnim prostorom.

U funkciji edukativnog turizma u Županiji nalazi se info edukativni punkt Blatnica smješten na ribnjacima uz rijeku Česmu. Područje se nalazi u ekološkoj mreži NATURA2000 i obuhvaća upravnu zgradu, poučnu stazu Lokvanjić s edukativnim tablama o flori i fauni ribnjaka te promatračnice za ptice. O značaju ovog zaštićenog područja govori podatak da je na ribnjacima Sišćani i Blatnica zabilježena 101 vrsta ptica od kojih je 55 vrsta značajnih za očuvanje u sklopu ekološke mreže EU (*Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije*).

KULTURNI TURIZAM

Turizam i kultura usko su vezani, a kulturno nasljeđe s prirodnim atraktivnostima čini resursnu osnovu za razvoj turizma. Kulturni turizam u ruralnom prostoru temelji se na brojnim spomenicima, galerijama, muzejima i kulturnim manifestacijama (Ružić, 2009).

Etno okućnica u Velikom Trojstvu jedinstveni je kompleks u sklopu kojeg se ranije nalazio muzejski prostor i postava vezana za rad Josipa Broza Tita. U kući se danas nalazi etno zbirka s mnoštvom eksponata (oko 1000 različitih primjeraka) koji prikazuju život, kulturu i običaje iz prošlosti Bilogore (*Turistička zajednica*).

Romska etno kuća autohtonih hrvatskih Roma Lovara prva je takva kuća u Hrvatskoj, ali i Europi. Ovaj jedinstveni turističko kulturni objekt nudi autentičnu turističku uslugu prezentacije romske povijesti, tradicije, jezika i običaja.

GASTRONOMSKI I VINSKI TURIZAM

Gastronomski turizam u Županiji nije razvijen kao zaseban oblik turizma već se razvija u sklopu turizma na seljačkim gospodarstvima koja u svojoj ponudi imaju jela i pića iz vlastite proizvodnje koja pripremaju na tradicionalan način i po tradicionalnoj recepturi ili iz proizvodnje obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ovoga prostora s kojima surađuju.

Turistička zajednica Županije prepoznala je važnost očuvanja tradicije i u vidu gastronomije i u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom i Hrvatskom turističkom zajednicom iz-

dala je *Bakinu kuharicu: Tradicijska jela Bjelovarsko-bilogorske županije* (Krolo, 2007). U Bakinoj kuharici nalazi se poglavlje *Što i kako su jeli naši stari graničari* u kojem se opisuje koju hranu su konzumirali te način na koji su je pripremali i kako su je jeli. Ovakva bogata tradicijska gastronomija jedan je od važnijih čimbenika ukupne turističke ponude Županije te ju svakako treba promovirati, a ne postoji bolji način od toga da obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja se bave turizmom u svoju ponudu uvrste upravo jela napravljena po tradicionalnoj recepturi iz *Bakine kuharice* i na taj način upoznaju turiste i posjetitelje s okusima tradicije.

ZAKLJUČAK

Bjelovarsko-bilogorska županija ima povoljna prirodnogeografska obilježja za razvoj turizma. Umjerenom toplom vlažnom klimom s toplim ljetom omogućava odvijanje ruralnog turizma tijekom cijele godine. Šume su stanište velikog broja biljnih i životinjskih vrsta što posebno pogoduje razvoju lovno-turizma koji je prepoznat u brojnim strateškim dokumentima kao jedan od najperspektivnijih oblika turizma. Iako nije zaštićen velik broj prirodnih dobara, velika površina Županije nalazi se u Ekološkoj mreži BBŽ Natura 2000 što predstavlja potencijal za razvoj ekoturizma koji se trenutno razvija u okviru info punkta Blatnica. Kultura života i rada je prepoznata i adekvatno valorizirana. Većina sportsko-rekreacijskih građevina i terena ima lokalno značenje za turizam, ali svakako upotpunjuje ponudu i zbog toga predstavlja potencijal daljnjeg razvoja. Prethodno navedeno se posebno odnosi na turističke staze, putove i ceste koje predstavljaju veliki potencijal razvoja cikloturizma. O dinamičnosti razvoja cikloturizma govore projekti koje provodi Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije, a oni se odnose na edukaciju ciklovodiča, standardizaciju smještaja kako bi dobili kategoriju *Bike and bed* te izgradnju cikloturističkih ruta.

Najrazvijenija regija ruralnog turizma u Županiji je Turistička zajednica Bilogora-Bjelovar gdje se nalazi najveći broj smještajnih kapaciteta ovog oblika turizma. Broj turističkih dolazaka i noćenja neprestano se povećava, a u strukturi su dominantni domaći turisti, no broj stranih turista se sve više povećava. Najbrojniji strani turisti dolaze iz Italije, Njemačke, Slovenije i Austrije, a informacije o broju dolazaka stranih turista ukazuju na strano tržište na koje se Županija treba orijentirati. Blizina glavnog emitivnog centra u Hrvatskoj, Zagreba može pogodovati povećanju broja jednodnevnih izleta ili dvodnevnih turističkih posjeta ako se adekvatno predstavi na tržištu.

Bjelovarsko-bilogorska županija može se pohvaliti raznolikom ponudom u većini oblika ruralnog turizma, a prednjači turizam na seljačkim obiteljskim gospodarstvima koji se sve više razvija, pri čemu duga tradicija i bogata gastronomska ponuda čine dodatnu vrijednost ovom obliku turizma. Sustavnom suradnjom svih dionika u turizmu, planiranjem aktivnosti, investiranjem u najzastupljenije oblike ruralnog turizma Bjelovarsko-bilogorska županija ima potencijal postati jedna od vodećih destinacija ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj.

LITERATURA

- ČORAK, S., MIKAČIĆ, V., 2006: *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb.
- DEMONJA, D., RUŽIĆ, P., 2010: *Ruralni turizam u Hrvatskoj, s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*, Meridijani, Zagreb.
- KLARIĆ, Z., KUNST, I., 2014: *Akcijski plan uspostave cjelovitog sustava pješačkih, biciklističkih i jahačkih ruta na području Bjelovarsko-bilogorske županije*, Institut za turizam, Zagreb.
- KOMBOL, T., 2002: Selektivni oblici turističke ponude u razvojnoj strategiji, u: *Kontinentalni gospodarski resursi u funkciji razvitka turizma Republike Hrvatske*, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 319-337.
- KOS, G., KLARIĆ, Z., FELETAR, P., 2014: Model vođenja cikloturističkih ruta na primjeru Bjelovarsko-bilogorske županije, *Podravina* 26 (13), 76-98.
- KOVAČEVIĆ, B., KOVAČEVIĆ, M., 2006: Lovni turizam, u: *Hrvatski turizam: Plavo bijelo zeleno* (Čorak, S., Mikačić, V., ur.), Institut za turizam, Zagreb, 191-214.
- KROLO, I. (UR.), 2007: *Bakina kuharica, tradicijska jela Bjelovarsko-bilogorske županije*, Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije, Zagreb.
- KUNST, I., TOMLIJENOVIC, R., 2009: *Turistički master plan Bjelovarsko-bilogorske županije*, Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije 2009., Zagreb.
- KUŠEN, E., 2002: *Turistička atrakcijska osnova*, Institut za turizam, Zagreb.
- KUŠEN, E., 2006: Ruralni turizam, u: *Hrvatski turizam: Plavo bijelo zeleno* (Čorak, S., Mikačić, V., ur.), Institut za turizam, Zagreb, 167-190.
- LUKIĆ, A., 2000: Ruralni turizam – čimbenik integralnog razvitka ruralnog prostora Hrvatske: od mašte do stvarnosti, *Geografski horizont* 46 (1), 7-31.
- LUKIĆ, A., 2012: *Mozaik izvan grada*, Meridijani, Samobor.
- VUKOVIĆ, B., ČAVLEK, N., 2001: *Rječnik turizma*, Masmedia, Zagreb.
- VREČAR MIŠIĆ, L., RIGO, R., 2017: *Biciklistički vodič: Središnja Hrvatska, Slavonija, Baranja i zapadni Srijem*, Mozaik knjiga, Zagreb.
- RUŽIĆ, P., 2009: *Ruralni turizam*, Institut za poljoprivredu i turizam.
- STRUGAR, V., 1996: *Bjelovarsko-bilogorska županija*, Bjelovar.
- ŠEGOTA, T., FILIPIĆ, A., 2003: Koppenova podjela klima i hrvatsko nazivlje, *Geodrija* 8 (1), 17-37.

IZVORI

- Gospodarstvo Bjelovarsko-bilogorske županije, Hrvatska gospodarska komora, <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-bjelovar/gospodarstvo-bjelovarsko-bilogorske-zupanije> (25.4.2017)
- Lovac info, <http://lovac.info/> (23.4.2017.)
- Lovački savez Bjelovarsko-bilogorske županije, <http://www.lsbzbz.hr/> (10.4.2017.)
- Prostorni plan Bjelovarsko-bilogorske županije, Zavod za prostorno uređenje Bjelovarsko-bilogorske županije, Bjelovar, 2016.
- Razvojna strategija Bjelovarsko-bilogorske županije 2011 – 2015.: Bjelovarsko-bilogorska županija, Bjelovar, 2010.
- Strateški razvojni program općine Velika Pisanica za razdoblje 2015.-2020., Općina Velika Pisanica, 2015.
- Turistička zajednica Bjelovarsko-bilogorske županije, <http://www.tzbbz.hr/> (20.3.2017.)

PRIMLJENO: 10. 9. 2019.

PRIHVACENO: 6. 2. 2020.

